

ЦВИНТАРІ, ЯКИХ УЖЕ НЕ БУДЕ

Перебираю архівні справи, роздивляюся старі мапи, напружую пам'ять. На моїх очах із волі колишніх можновладців у п'ятдесятих-вісімдесятих роках двадцятого століття в Рівному зруйновано шість кладовищ. Два православних, три римо-католицьких та єврейське берегли спогади про людей, життя та праця яких перетворилися на історію міста.

Після війни наша родина мешкала недалеко від залізниці на вулиці Театральній (нині це територія ринку Дикого). Мене часто посилали до аптеки на вулиці Сталіна (сучасна вул. Соборна) по мінеральну воду для матері. Одного разу я побачив, що робітники мон-

Бульдозер зрівнював із землею могили. Небіжчики отримали там спокій ненадовго: багатьом могилам було лише по два-три роки, рідше – по десять-двадцять. Уже в зрілому віці я зрозумів: це були не лише православні, а ще й польські поховання.

вував. Не дивно, що вивчаючи в школі творчість Володимира Короленка, коли читав про "православне кладовище на горі, де була каплиця", відразу живо побачив ті вириті осквернені домовини.

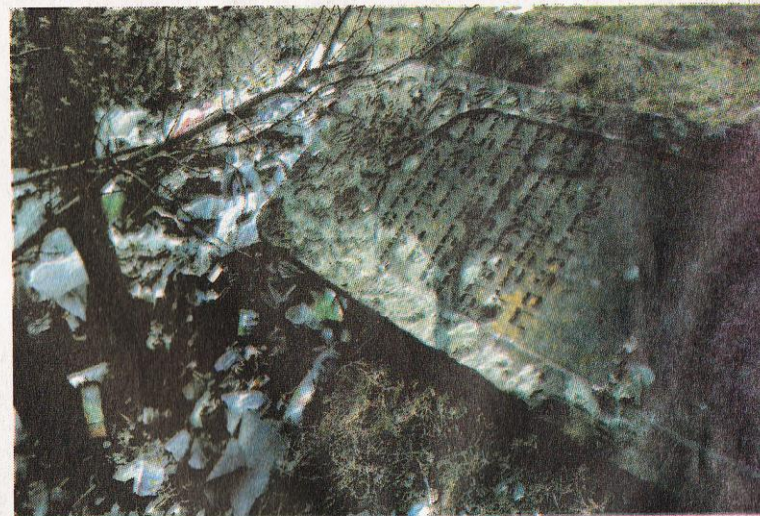
Це не лише моє спостереження: будівлі "на людських костках" чомусь нещасливі й недовговічні. Так сталося і зі школою №7: через два десятки років споруда дала тріщину, невдовзі її довелося розібрати. Трохи вище, вже на "чистому" місці тоді збудували нову, де зараз розміщена гуманітарна гімназія. І все з нею добре! Постає питання: чи була тоді нагальна потреба будувати освітній заклад

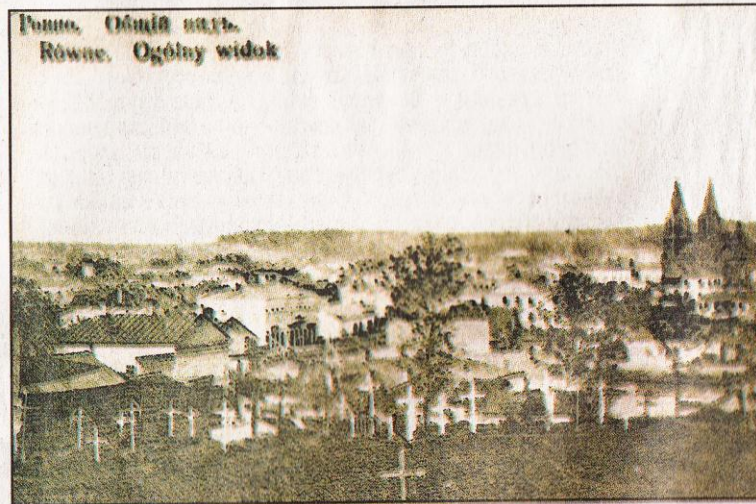
Ось тут, на вул. Софії Ковалевської й аж до вул. Хмільної були поряд православне і католицьке кладовища. Окремі хрести й пам'ятники залишалися ще до початку 1980-х.

тують баштовий кран. Його встановлювали для будівництва школи №7. Тож вирішив піти "у розвідку". Зазирнув крізь чималенькі щілини в паркані й здригнувся...

Пригадую, ріючи котлован під майбутню школу, екскаваторник викидав ковшем не одну трухляву труну. Останки, що висипалися, ніхто не збирав і не перепохо-

Ось така шана! Надмогильник біля яру на колишньому єврейському кладовищі

Цвинтар на «Волі». Старовинна поштівка

на місці, освяченому для вічного спочинку? Адже вільних ділянок вистачало, й не лише на околицях.

Дуже схожа історія будівництва школи №5, адміністративного комплексу обкому Компартії та другого корпусу державного архіву (тоді ще – партархіву). Щоправда, споруди ці стоять і нині. Втім, розповім усю цю історію.

На початку шістдесятих від вул. Міцкевича й аж до вул. Млинівської (нині - вул. Князя Володимира) стали рити котлован просто на єврейських похованнях. На надгробні плити будівельники не зважали. Не одну труну, розповідали очевидці, викинули вони з землі, щоб не заважали.

(Продовження у наступному номері)

Чеслав ХИТРИЙ,
красзнавець

ЦВИНТАРІ, ЯКИХ УЖЕ НЕ БУДЕ

Перебираю архівні справи, роздивляюся старі мапи, напружую пам'ять. На моїх очах із волі колишніх можновладців у п'ятдесятих-вісімдесятих роках двадцятого століття в Рівному зруйновано шість кладовищ. Два православних, три римо-католицьких та єврейське берегли спогади про людей, життя та праця яких перетворилися на історію міста.

(Продовження. Початок у №20 (855) від 21 травня 2010 року)

Збудували школу - заходилися "закладати" парк. Це вже дикунство початку вісімдесятих. Надривно ревіли бульдозери, стягували могильні плити з єврейськими написами в яругу. Тепер тут вигулюють собак, місце облюбували випиваки й безхатченки. Скрізь бруд, нечи-

стоти, порожні пляшки. Замість місця пам'яті - сміттєзвалище. Складається враження, що колишні вершителі долі просто ненавиділи євреїв, навіть тих, хто відійшов у вічність. Мій товариш і колега з боєм розповідав, що десь на тому пагорбі лежить його батько Сьома Окошко, історик, архіваріус, колишній фронтвик. Ось така йому шана...

Бережемо й шануємо пам'ять?

Зводить архів заважав православний цвинтар - теж знесли. Чимало людей встигли перенести прах своїх родичів на інші кладовища. Про це розповіла мені рівнянка Лідія Тарасюк: вона виконала свій скорботний обов'язок - перенесла останки батька на Басівкутське кладовище. Але більшість поховань "накрив" будмайданчик, тож і досі земля тут густо перемішана з людськими кістками.

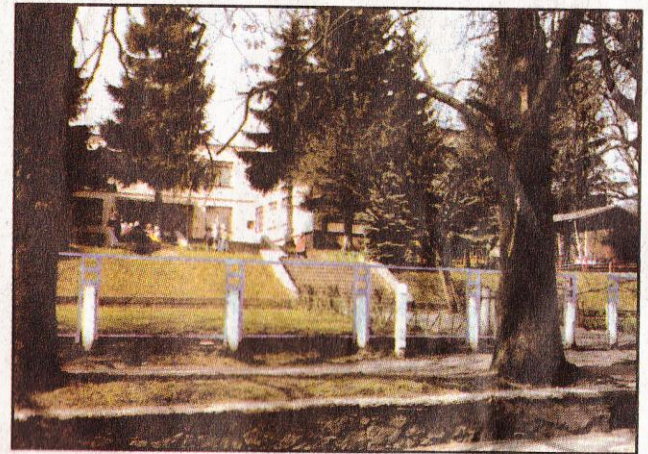

Подвір'я обласного Державного архіву - колишнє православне кладовище.

На польському католицькому кладовищі 1972 року поставили й будівлю

обкому Компартії України (нині там - обласна державна адміністрація). Польський цвинтар на вулиці Кавказькій нижче єврейських поховань чітко виділений на плані міста 1938 року.

Ще шістдесят першого року на вул. Горького (нині - вул. Дорошенка) був костел, а навколо - хрести і пам'ятники. Кому вони заважали? Боляче було дивитися, як руйнували като-

Вул. Дорошенка. На цьому місці стояла прекрасна архітектурна пам'ятка - Римо-католицький костел XVII ст., а навколо - могили рівнян.

це я дізнався вже пізніше з польських джерел. Як і про назву - костел святого Юзефа. Хрести й каміння зі цвинтаря поволі розтягували, а згодом тут поставили невеличкий дитячий садок. Багатоповерховий будинок на вул. Пересопницькій, кілька інших навколишніх будівель теж стоять на костях наших предків.

Люди зводять нові будинки, школи, вулиці, сподіваються, що це - навіки. Це правильно - живі повинні опікуватися майбутнім. Але хочеться вірити, що варварство, вандалізм наших малоосвічених предків не повториться більше ніколи. Пам'ять - категорія вічності. Могили батьків, дідів, прадідів - і так до не-

скінченності - потрібно шанувати, утримувати в достойному вигляді. Кожен народ має власні традиції поминання спочилих. Але вони дуже подібні. Ми приходимо на могили близьких, рідних, знайомих і незнайомих, приносимо квіти, молимося, правимо панахиди. Вважається, зберігаючи світлу пам'ять, ми допомагаємо їм досягти життя вічне. А вони на небесах теж моляться за нас, живих. Прогсять у Бога, щоб дарував нам Свою благодать, щоб наставляв нас, грішних, а не карав нещадно. І щоб ніколи не позбавляв глузду.

Вічна пам'ять тим, хто пішов із життя.

Чеслав ХИТРИЙ,
красьзнавець